

РОДОМ З УКРАЇНИ: ІЛАРІОН ГНАТОВИЧ КАУФМАН – ВЧЕНИЙ-ФІНАНСИСТ, ФАХІВЕЦЬ У ГАЛУЗІ ГРОШОВОГО ОБІГУ, ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

Становлення ринкових відносин в Україні призвело до необхідності проведення істотних змін в теорії і практиці грошової емісії, фінансів, обліку, кредиту і банківської справи. По суті, у вітчизняній науці і практиці почалося неформальне сприйняття основних ідей неокласичної теорії фінансів. Це досить примітне явище, в певному сенсі, повторило події, що мали місце в Російській імперії в середині XIX ст. – саме в ті роки під впливом німецької фінансової думки в країні почала зароджуватися і вставати на ноги самостійна українська фінансова школа. Істотну роль в цьому процесі зіграли провідні наукові центри – Київський, Одеський та Харківський університети. Дослідження особливостей розвитку науки і освіти, ознайомлення з історією становлення української фінансової думки викликають чималий інтерес серед вчених і практиків.

Знаковою постаттю вітчизняної фінансової науки є Іларіон Гнатович Кауфман. Наукові праці якого не втратили свого значення і сьогодні.

Іларіон Гнатович Кауфман народився в Одесі в єврейській купецькій сім'ї. У даті його народження джерела розходяться. Одні вказують на 4 червня 1843 р інші – на 5 липня 1847 року або на 4 червня 1848 р. [1]. Освіту майбутній фінансист отримав в Імператорському Харківському університеті, куди вступив у 1864 р. Будучи студентом юридичного факультету, він регулярно відвідував лекції фізико-математичного та історико-філологічного факультетів. Однак, за спогадами сучасників, економічні й історичні курси особливо приваблювали його увагу. Сфера його наукових інтересів визначилася ще в стінах університету й охоплювала проблеми теорії грошей, грошового обігу та кредиту. Вже на другому курсі він пише першу наукову працю «Теорія коливання цін по історичним дослідженням про цей предмет» (Харків, 1868). Робота визнається кращою з п'яти поданих на конкурс і удостоюється золотої медалі.

І.Г. Кауфман закінчив юридичний факультет Харківського університету 1869 р. З 1873 – чиновник особливих доручень при Державному контролері. Брав участь у роботі Центрального статистичного комітету МВС. Доктор наук (1877). З 1877 – член комісії дослідження залізничної справи в Росії, член особливої наради про стягнення тарифу в металевій валюті на перевезення по залізницях при Міністерстві фінансів. З грудня 1884 – в. о. помічника генерал-контролера в залізничному відділі Державного контролю. З 1886 – помічник голови тимчасової комісії для перевірки звітів приватних залізниць. З 1889 викладав на юридичному факультеті Петербурзького університету. Професор з 1893. Член ради Державного дворянського земельного банку (з 1891). Розробник економічного обґрунтування грошової реформи 1895-1897. Один із засновників Міжнародного статистичного інституту в Лондоні (1895). Рецензент російського перекладу 1-го тому «Капіталу» К. Маркса (1872). Член Ради з навчальних справ при Міністерстві фінансів (1896). Глава комісії з розробки матеріалів загального перепису населення Росії (1897). Член ради Національного банку від Міністерства фінансів (1898). З 1905 – викладач в Імператорському училище правознавства. Заступник керуючого Держбанку (з 1908). Член Комітету у справах зернохосвищ Держбанку (з 1912) [2].

Наукові інтереси І.Г. Кауфмана були у сфері грошового обігу та кредиту, які він вивчав на прикладі Великої Британії. За дисертацію «Кредит, банки і грошовий обіг», яку він захистив у 1873 р. у Петербурзькому університеті, був удостоєний ступеня магістра політичної економії. У 1877 р. отримав ступінь доктора політичної економії і статистики після захисту в Київському університеті дисертації «Нерозмінні банкноти в Англії». Вона була опублікована в 1877 і перевидана в 1915 р. Крім того, обидві дисертації увійшли до двотомного видання «Теорії і практики банківської справи»: магістерська була включена до першого тому (1873), докторська – до другого, що вийшов під окремою назвою «Історія банківської справи в Великобританії і Ірландії» (1877). Йому також належить фундаментальне дослідження «Державний борг в Англії з 1688 по 1890 г.», яке було

опубліковане у 1893 р в «Журналі міністерства народної освіти» і вийшло окремим виданням. У 1893 р. І.Г. Кауфман як один із найбільш шанованих економістів Росії, стає екстраординарним професором, у 1901 р. – ординарним професором, а в 1914 р. – заслуженим професором кафедри політичної економії і статистики Петербургського університету [2, с. 92-93].

Кауфман вивчив досвід грошового реформування не лише в Росії, але й у західноєвропейських країнах, зокрема в Англії, Франції, Італії, Австрії. Він уважно дослідив проекти грошових реформ Є.І. Ламанського (1861), В. Гольдмана (1866), А. Вагнера (1867–1868) і М.Х. Бунге (1877–1878 і 1880) та на основі цього досвіду запропонував два власних проекти (1874, 1878), що були спрямовані на зміцнення грошової системи Російської імперії. Вони передували грошовій реформі С.Ю. Вітте (1895–1897).

Кауфман, ретельно вивчаючи сутність та особливості фінансів у Російській імперії та за кордоном, виявив тісний взаємозв'язок таких інструментів фінансового управління економікою, як звичайні та надзвичайні податки, зовнішній державний борг та додаткову емісію кредитних грошей. Своєчасність дослідження цих питань посилювалась їх недостатньою розробкою в економічній та фінансовій науці й загостренням проблем на практиці. Будучи прихильником товарно-металічної концепції грошей, Кауфман пропонував введення в країні золотого монометалізму. В той же час він обґрунтував необхідність комплексного реформування фінансів і кредитно-грошової сфери в країні.

Запропоновані Кауфманом основні принципи грошової реформи полягали у наступному: формування відповідної законодавчої бази; поступове погашення державного боргу по кредитних білетах; паралельний обіг металевих і паперових грошей, гарантований обмін останніх на золото; надання права казначейству приймати монети при сплаті податків і зборів за існуючим курсом; проведення реформи методом прихованої девальвації; зміни в банківській системі, перетворення Державного банку в емісійний центр, прийом банком металічних вкладів; обмеження випуску паперових грошей обсягами, що не перевищують ліміт випуску зверх золотого забезпечення; скорочення дефіциту державного бюджету, реформа податкової системи, розширення бази державних доходів та економія державних витрат [4, с. 210-214].

Таким чином, можна зробити висновок, що економістами-вихідцями з України зроблено вагомий внесок у дослідження проблем грошового обігу, кредиту та фінансів. Переважна більшість наукових робіт, присвячених завданням осмислення нових явищ у галузі грошового господарства та теоретичного обґрунтування фінансових реформ, належать до другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Саме в цей період в Україні, як і в економічно розвинутих країнах світу, відбувався процес інтенсивного розвитку грошово-кредитних відносин, трансформації місця та ролі фінансів у господарському житті, нагальним завданням стало створення фінансово-кредитної системи, адекватної потребам ринкового розвитку економіки.

Література:

1. Базулин Ю.В. Илларион Игнатьевич Кауфман // Очерки по истории финансовой науки: Санкт-Петербургский университет. Изд. 2. / под ред. Ковалева В.В. – М.: Проспект, 2009. – 543 с.
2. Свиридонова А.И. Кауфман Илларион Игнатьевич. Текст с экрана. – Режим доступа: https://w.histrf.ru/articles/article/show/kaufman_illarion_ignatievich
3. Чикалова И.Р. Великобритания. Осмысление исторического опыта Российской империи (ХІХ – нач. ХХ в.). – Минск: Беларуская навука, 2018. – 414 с.
4. Фінанси. Бюджет. Податки: національна та міжнародна термінологія: у 3-х т. – Т. 1 / за ред. Т.І. Єфименко; Ін-т світ. екон. і міжнар. відносин НАНУ; ДННУ «Акад. фін. управління». – К., 2010. – 624 с.